

6 ŞUBAT DEPREMLERİNİN MALATYA'DA İSTİHDAM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN TÜRKİYE İŐ KURUMU KAYITLARINA GÖRE ANALİZİ

Dr. Öğr. Üyesi Muzaffer DEMİRBAŐ¹ Doç. Dr. İbrahim GÖRÜCÜ²

Özet

İŞsizlik, birey, aile ve toplumun tamamı açısından önemli problemleri beraberinde getiren ekonomik bir sorundur. İstihdam ve işsizlik ekonominin kendi dinamikleri tarafından belirlenmektedir. Ancak deprem vb. tabii afetler ve savaş gibi fevkalade haller ekonomiyi etkilediği gibi işsizlik ve istihdam üzerinde de etkili olmaktadır. Bu çalışmada 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremlerden en çok etkilenen illerden biri olan Malatya'da depremin istihdam üzerindeki etkisi İŞKUR kayıtları esas alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmada betimsel istatistik yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada, Malatya'nın deprem sonrası kaybedilen çalışma saatleri açısından deprem bölgesinde en çok etkilenen il olduğu tespit edilmiştir. Deprem sonrasında Malatya'da açık iş sayılarında önemli düşüşlerin olduğu, İŞKUR tarafından işe yerleştirme sayılarında önemli azalmaların olduğu tespit edilmiştir. Mesleki eğitim kursları ile işbaşında eğitim programlarına katılımın deprem sonrası dönemde azaldığı ve Malatya'da açık işler için aranan eğitim şartlarından daha fazla eğitim şartını yerine getiren işsizlerin bulunduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelime: işsizlik, istihdam, eğitim, deprem

ANALYSIS OF THE EFFECTS OF THE FEBRUARY 6 EARTHQUAKES ON EMPLOYMENT IN MALATYA ACCORDING TO THE RECORDS OF THE TURKISH EMPLOYMENT AGENCY

Abstract

Unemployment is an economic problem that brings significant problems for the individual, family and society as a whole. Employment and unemployment are determined by the dynamics of the economy itself. However, natural disasters such as earthquakes and extraordinary circumstances such as war affect unemployment and employment as well as the economy. In this study, the effect of the earthquake on employment in Malatya, one of the provinces most affected by the Kahramanmaraş-centered earthquake on February 6, 2023, is tried to be explained based on İŞKUR records. Descriptive statistical method was used in the study. In the study, it was determined that Malatya was the most affected province in the earthquake region in terms of working hours lost after the earthquake. After the earthquake, it was found that there were significant decreases in the number of open jobs in Malatya and significant decreases in the number of job placements by İŞKUR. It was found that participation in vocational training courses and on-the-job training programs decreased in the post-earthquake period and that there were unemployed people in Malatya who fulfilled more educational requirements than the educational requirements for open jobs.

Keyword: unemployment, employment, education, earthquake

¹ İnönü Üniversitesi, İİBF, Ç.E.E.İ. Bölümü, Malatya, Türkiye muzaffer.demirbas@inonu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-8919-0415

² İnönü Üniversitesi, İİBF, Ç.E.E.İ. Bölümü, Malatya, Türkiye ibrahim.gorucu@inonu.edu.tr
ORCID: 0000-0003-0640-4180

1. Giriş

Deprem vb. tabii afetler ve savaş gibi fevkalade hallerin iktisadi hayat üzerinde önemli tesirlerinin ve dönüştürücü etkilerinin olduğu izaha ihtiyaç duymayan bir hakikattir. 6 Şubat 2023'te meydana gelen depremler, öncelikle doğrudan 11 ili daha sonra ise Türkiye'yi ekonomik açıdan da etkilemiştir. Deprem yol açtığı fiziki, psikolojik, sosyolojik ve ekonomik olumsuzlukların, insanı ve insandan ayrı düşünilemeyen emek gücünü etkilediği bilinmektedir. Bu bağlamda depremin doğrudan etkilediği ekonomik unsurlardan biri de istihdam ve istihdamın yapısıdır. Deprem sebebiyle istihdamda meydana gelen olumsuz etkilerin giderilmesinde, en önemli görevin düştüğü kurumlardan biri de iş ve işçi bulma hizmetlerine aracılık eden istihdam kurumlarıdır. Bu görev, ülkemizde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının ilgili kuruluşu olan Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) tarafından yerine getirilmektedir. Bu çalışmada, 6 Şubat depremlerinde yüksek seviyede etkilenen dört ilden biri olan Malatya'da, Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) kayıtlarına göre istihdamın durumu incelenmiştir. Bu bağlamda da İŞKUR'un etkinliği ortaya konmaya çalışılmıştır. Büyük bir felaketten sonra söz konusu şehrin, felaket öncesi durumuna dönmesi ya da normaline kavuşabilmesi için iktisadi hayattaki toparlanma/gelişme son derece önemli bir faktördür. Şehrin iktisadi hayatı hakkındaki önemli göstergelerden biri de istihdam ve istihdamın yapısıdır. Bu çalışma kapsamında nitelikli işgücünün istihdamı noktasındaki gelişmeler de incelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda da eğitim ve istihdam ilişkisinin teorik düzeyde incelenmemesine rağmen, eğitimin çeşitli kademelerine göre istihdam edilmiş işgücü incelenmiştir. Eğitim istihdam ilişkisi açısından beşerî sermaye teorisinin esasının ne olduğu ifade edilmiştir. Eğitim ile ifade edilen; resmi eğitim yani okullarda alınan eğitim ve işbaşında eğitimidir. Çalışmada yaşanan bir felaketten sonra istihdam ilişkisinde eğitimin rolünün ne kadar etkili olduğu incelenmiştir. Çalışmada betimsel istatistik yöntemi kullanılmıştır.

Bu çalışma, doğal bir felaket olan depremin, sosyal kesimler içerisinde nispi olarak zayıf olan işçi kesimine etkisini ve depremin gerek yaşanan bölgede gerekse ülke genelinde ekonomik açıdan tahrip ediciliğinin anlaşılmasını sağlamak amacıyla yapılmıştır. Depremin ekonomik etkilerinin telafi edilmesi için, öncelikli olarak afetin yaşandığı bölgede çalışma hayatının düzenlenmesi ve mevcut kaynakların etkin kullanımının sağlanması suretiyle üretimin artırılması dolayısıyla deprem bölgesinde refah düzeyinin artırılmasının gerekliliği, öncelikli bir tercih olması izaha ihtiyaç duymayan bir gerçektir. Deprem bölgesinde üretime başlanabilmesi ve üretimin artırılması açısından, üretimin olmazsa olmaz faktörü olan emek gücünün miktarının ne kadar olduğu ve bu emek gücünün ne kadarının istihdam edildiği, işsiz sayılarının ne kadar olduğu, açık işlerde aranan şartların neler olduğu, açık işlere ne kadar yerleştirme yapıldığı hususlarındaki tespitler hem emek piyasalarını anlamak hem de depremin insanlar üzerindeki olumsuz tesirlerini azaltmak açısından önemlidir. Bu bağlamda çalışmamızda Malatya ili açısından bu tespitler yapılmıştır.

Çalışmanın amaçlarından bir tanesi de depremin Malatya'daki istihdam üzerinde etkisini dolayısıyla depremin ekonomik hayata tesirinin önemli bir parçasını açıklamak suretiyle literatüre bu bağlamda bir katkı sunmaktır. Ayrıca, depremin istihdam üzerindeki etkisini Malatya açısında spesifik bir şekilde ortaya koyarak, genel bilgilere yerine daha açık bir durum tespiti yapmak çalışma açısından bir diğer amacı oluşturmaktadır.

Çalışmada kullanılan veriler, çalışmanın başlığının belirlediği kısıt çerçevesinde çalışmanın amacına uygun olan şekilde genel olarak Türkiye İş Kurumu'ndan temin edilmiştir. Ancak, ILO, TÜİK, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Sosyal Güvenlik Kurumu'ndan temin edilen diğer veriler de çalışmada kullanılmıştır.

2. İstihdamın Önemi ve Vasıflı İşgücü

Gelişmiş olan ekonomiler, gelişmekte olan ekonomiler ve hangi ekonomik sistem uygulanırsa uygulansın bütün ekonomiler açısından bir takım makroekonomik problemlerin yaşanmakta olduğu veya yaşanma riskinin varlığı bilinmektedir. Bu problemlerin en önemlileri ise işsizlik ve enflasyon olmak üzere iki tanedir. Bu makalenin konusu bağlamında bir ekonomide yaşanan işsizlik telafisi mümkün olmayan bir kaynak israfıdır. Çünkü emek faktörünün, diğer üretim faktörleri gibi stoklanması ve bilahare üretime koşulması mümkün değildir. Bundan dolayıdır ki bir ekonomideki işsiz sayısı ve işsizlikle geçen süre o ekonomi için ebediyen kaybedilmiş potansiyel üretim ve refah seviyesinden başka bir şey değildir. İktisat politikasının ana hedefleri fiyat istikrarı, tam istihdam, iktisadi büyüme ve kalkınmadır. Büyüme bir ekonomideki GSMH'nin bir önceki döneme göre artmasıdır. Dolayısıyla büyüme bir ekonomide üretilen mal ve hizmet miktarındaki artışı ifade temektedir. Üretilen mal ve hizmet miktarındaki artış, bölüşümde adaletsizliğin olmadığı varsayımı ile refah artışını beraberinde getirir. Büyüme hızının en önemli belirleyicileri, veri teknoloji düzeyinde üretim faktörlerinin miktarı ve verimliliğidir. Üretim faktörlerinin miktarının kısa dönemde değiştirilmesi çok da mümkün değildir. Ancak faktör verimliliğini artırmak suretiyle üretilen mal ve hizmet miktarını artırmak yani büyüme hızını artırmak dolayısıyla toplumun refah düzeyinde bir artış sağlamak mümkündür. Temel üretim faktörlerinden biri olan hatta üretimin olmazsa olmaz faktörü olan emek faktörünün verimliliğini artırmak için de bir yatırım yapılması gerekmektedir. Eğitim, emek yatırımında akla gelen ilk olgudur.

İstihdam ve istihdamın yapısı ile ilgili araştırmalar yapılırken, vasıf kullanılan kriterlerden biridir. İşgücünün vasıf düzeyinin temel belirleyicilerinde biri eğitimidir. Eğitim ise resmi eğitim kurumlarından yani okullardan alınan eğitim ve işbaşında eğitim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir diploma ile belgelenmiş yeterli miktarda eğitim iyi maaşlı bir iş sahibi olmak için gerek şart olarak görülmektedir. Çünkü 1964'te Becker'in ortaya attığı beşerî sermaye teorisine göre eğitim bir yatırımdır. Eğitimle edinilen bilgi, verimlilik artışı sağlar bu durum ise daha yüksek kazançlara sebep olur (Cahuc, Carcillo & Zylberberg, 2014: 191). Becker, tarafından ortaya atılan beşerî sermaye teorisi, eğitimin gelecekte kazanç sağlayacak bir yatırım olduğu hipoteziyle başlar. Bu bağlamda, bireysel üretkenliklerin/verimliliklerin farklı olması ücret farklılıklarını belirleyebilmektedir. Üretkenlik/verimlilik farklılıkları da bireylerin hayatları boyunca yaptığı eğitim ve öğretim yatırımlarına bağlıdır. Tıpkı fizikî sermaye yatırımlarında olduğu gibi eğitim yatırımı da beraberinde bazı maliyetleri getirir. Bu maliyetler; eğitim masrafları (eğitim kurumlarına kayıt ücretleri, konaklama ve seyahat masrafları, malzeme alımı, vb.), eğitim için harcanan zamanın ücret getirecek faaliyetlere ayrılmaması nedeniyle katlanılan alternatif maliyet ve eğitim esnasında karşılaşılan zorluklar ve strese kaynaklanan psikolojik maliyetler. Bu maliyetler ile eğitime yapılan yatırımlar, daha yüksek ücret getirisi sağlayarak karşılığını verebilir (Cahuc, Carcillo & Zylberberg, 2014: 198,199). Sağlık, daha iyi iş imkânları için göç, işbaşında eğitim (Schultz, 1961:1) için yapılan harcamalar ve katlanılan maliyetler de beşerî sermaye yatırımı kapsamındadır.

3. 6 Şubat Depremlerinin Malatya'da İstihdam Üzerindeki Etkisi

İstihdam her zaman ve zeminde genel olarak ekonomik şartlar tarafından belirlenir. Ancak tabii afet ve savaş gibi fevkalade hallerin yaşandığı dönemlerde bütün ekonomik ilişkiler bundan etkilenmektedir. Bu bağlamda da 6 Şubat'ta depremlerin yaşandığı bölgede, depremin ekonomik hayatın bir parçası olan istihdam üzerinde de etkileri olmuştur. ILO'ya göre, "Depremin etkileri nedeniyle yaklaşık 220.000 işyeri kullanılamaz hale gelmiştir. Bu tür hasarlar göz önünde bulundurulduğunda, ILO, etkilenen bölgedeki çalışma saati kayıplarının, 2021'deki çalışma saatlerine kıyasla %16,0 olduğunu tahmin etmektedir. Değerlendirilen 11 ilde, kaybedilen çalışma saatleri, 657.147 çalışanın yaptığı işe eşdeğerdir. Alandaki istihdamın toplumsal cinsiyet yapısına göre, kaybedilen çalışma saatlerinin %72,5'i erkekleri %27,5'i ise kadınları etkilemiştir" (ILO, 2023/A: 3). Ekonomik faaliyetlerin kesintiye uğraması neticesi ortaya çıkan gelir kaybının işçi başına aylık 230,60 ABD Doları ve toplam emek gücünün aylık kaybının ise 150 milyon ABD Doları olduğu ifade edilmektedir (ILO, 2023/A: 3). Depremde

6 ŞUBAT DEPREMLERİNİN MALATYA'DA İSTİHDAM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN TÜRKİYE İŞ KURUMU KAYITLARINA GÖRE ANALİZİ

etkilenen bölgedeki işgücü piyasasında çoğu tarım, imalat, ticaret ve genellikle düşük katma değerli diğer hizmet sektörlerinde istihdam edilen yaklaşık 4 milyon çalışan bulunmaktadır. Bu çalışanlara, yaklaşık 150.000 işveren ve 600.000'den fazla kendi hesabına çalışanlar da dahildir (ILO, 2023/A: 3).

Deprem bölgesi, toplam GSYH'nin %9,8'ini üretmektedir. Bölgede üretilen GSYH'nin 2021 yılı verilerine göre, %15,1'lik pay tarım, ormancılık ve balıkçılık sektörüne, %11,4'lük pay sanayiye, %11,5'lik pay imalat sanayine, %10'lük pay inşaat, %7,4'lük pay hizmetlere, %2,2'lik pay bilgi ve iletişime, %4,6'lık pay finans ve sigortaya, %9,7'lik pay gayrimenkul faaliyetlerine, %6,3'lük pay mesleki, idari ve destek hizmetlerine, %14,1'lik pay kamu yönetimi, eğitim, insan ve sosyal hizmet faaliyetlerine, %5,6'lık pay diğer hizmetlere aittir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023: 13).

Malatya'da üretilen GSYH, 2021 verilerine göre ülke GSYH'nin %0,5'ini oluşturmakta ve alt sektörler itibariyle bileşimi şu şekildedir: Tarım, ormancılık ve balıkçılık %0,9, sanayi %0,5, imalat sanayi %0,5, inşaat %0,7, hizmetler %0,3, bilgi ve iletişim %0,1, finans ve sigorta faaliyetleri %0,3, gayrimenkul faaliyetleri % 0,8, mesleki, idari ve destek hizmet faaliyetleri %0,3, kamu yönetimi, eğitim, insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri %1,1, diğer hizmet faaliyetleri %0,4 (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023: 14).

2022 yılı itibariyle Türkiye'nin toplam ihracatı 254.172 milyon dolardır. Bu ihracatın 21.946 milyon dolarlık kısmı yani %8,6'lık kısmı deprem bölgesinde gerçekleşmiştir. Aynı yıl için toplam ithalat miktarı 363.711 milyon dolardır. Bu ithalatın %6,7'si olan 24.446 milyon dolarlık kısmı deprem bölgesinden gerçekleştirilmiştir. Malatya'da 2022 yılı itibariyle yapılan ihracat miktarı 456 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu verilere göre Malatya'nın, Türkiye'nin ihracatındaki payı %0,2, deprem bölgesinde yapılan ihracattaki payı ise %2'dir. Malatya'da yapılan ithalat miktarı 2022 yılında 171 milyon dolardır. Malatya'da yapılan ithalat, deprem bölgesi ithalatının %0,7'sini ve Türkiye ithalatının ise %0,5'ini oluşturmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023: 14).

Malatya'nın da içinde bulunduğu (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli) TRB1 bölgesinde, 2021 yılında 15 ve yukarı yaştaki toplam nüfus 1.352 bin kişi, işgücü 653 bin kişi, istihdam edilenler 587 bin kişi, işsiz 67 bin kişi, işgücüne dahil olmayanlar 699 bin kişidir. İşgücüne katılım oranı %48,3, istihdam oranı %43,4, işsizlik oranı %10,2'dir. TRB1 bölgesinde istihdam

edilenlerin %51,9'u hizmet sektöründe, %19,1'i sanayi sektöründe, %29,1'i tarım sektöründe çalışmaktadır. 2021 verilerine göre Malatya'da toplam istihdam 257 bin kişi, kayıtlı istihdam ise 149 bin kişidir. Malatya'nın toplam istihdamdaki oransal büyüklüğü ise; ülke istihdamının %0,9'u, afet bölgesindeki istihdamın %6,7'sini oluşturmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023: 105, 106). Bu verilere göre deprem bölgesinde üretimin ve istihdamın büyük çoğunluğunun, sanayi ve hizmet sektörlerinde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) verilerine göre, mücbir sebep ilan edilen illerde 1,9 milyon kişi 4/a zorunlu sigorta kapsamında, yaklaşık 428.000 kişi ise 4/b zorunlu sigorta kapsamındadır ve bu rakam tüm sigortalı çalışanların %11,2'sine karşılık gelmektedir (ILO, 2023/B: 20). Sosyal Güvenlik Kurumuna göre Malatya'da, 2022 yılında toplam aktif sigortalı sayısı 215.684 kişi bunların 146.390'nı 4/a kapsamında, 27.350'si 4/b kapsamında ve 41.944'ü 4/c kapsamındadır (Sosyal Güvenlik Kurumu, 2024). Ayrıca, 2021 yılı için Türkiye'de işgücüne katılım oranının %51,4, işsizlik oranının %12, istihdam oranının %45,2 (TÜİK, 2023: 160) olduğu dikkate alındığında, TRB1 bölgesinin işgücüne katılım oranı ve istihdam oranı açısından Türkiye genelinin gerisinde kaldığı ve işsizlik oranının ise Türkiye geneline göre daha düşük olduğu görülmektedir.

2021 yılına göre, Mart 2023'te çalışma saatlerindeki kayıplar ise aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

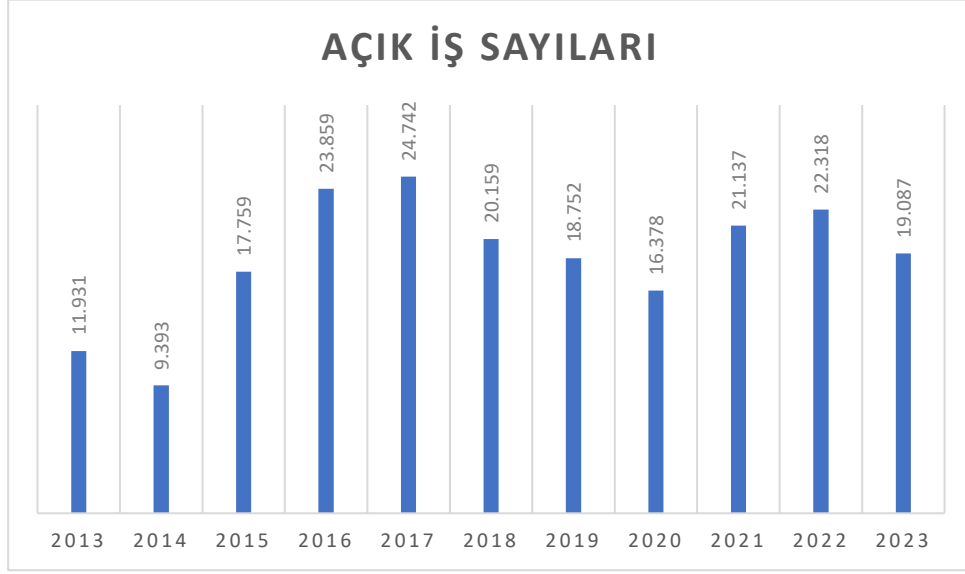
Tablo 1: Mart 2023 itibarıyla, illere göre 2021'deki mevcut duruma kıyasla kaybedilen çalışma saatleri

İl	Kayıp Çalışma Saati (%)
Malatya	58,8
Adıyaman	48,1
Hatay	45,2
Kahramanmaraş	43,1
Kilis	6,7
Osmaniye	6,4
Gaziantep	5,5
Elazığ	2,0
Diyarbakır	0,7
Şanlıurfa	0,4
Adana	0,1

Kaynak: ILO, Şubat 2023 Depreminin Türkiye'de İşgücü Piyasası Üzerindeki Etkileri, s.4

6 ŞUBAT DEPREMLERİNİN MALATYA’DA İSTİHDAM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN TÜRKİYE İŞ KURUMU KAYITLARINA GÖRE ANALİZİ

Tablo 1 incelendiğinde 2021 yılına göre kayıp çalışma saatinin en yüksek olduğu il Malatya’dır. Çalışma saatindeki %58,8’lik azalma Malatya ekonomisi açısından önemli bir kaybın olduğuna işaret etmektedir. Çalışma saatlerindeki bu daralma/azalma istihdamı da olumsuz etkileyen bir olgudur. Dolayısıyla Malatya’nın iktisadi hayat açısından da depremden çok ciddi bir şekilde etkilendiği ifade edilebilir.

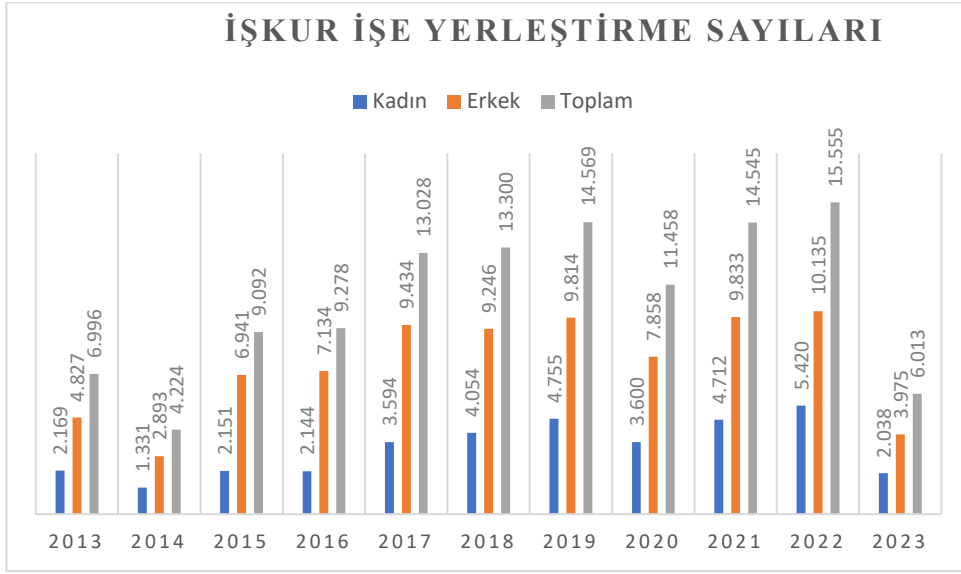

Şekil 1: Yıllar İtibariyle Açık İş Sayıları

Kaynak: Türkiye İş Kurumu, İşgücü Piyasası Araştırması Malatya İli 2023 Yılı Sonuç Raporu, s.7.

Şekil 1’de görüldüğü üzere, depremden sonra Malatya’da açık işlerin sayısında bir önceki yıla göre yaklaşık %16’lık bir daralma olmuştur. Açık iş sayısındaki daralma deprem sebebiyle Malatya’nın üretim kapasitesinde bir azalmanın olduğunu göstermektedir. Buna bağlı olarak da deprem sonrası yaşanan göçün, sadece depremin oluşturduğu fiziki ve psikolojik etkilerden kaynaklanmadığını, bunlarla birlikte emek sahiplerinin çalışmak ve gelir elde edebileceği bir işe kavuşma istek ve ihtiyaçlarının da etkili olduğunu düşündürmektedir. TÜİK, adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçlarına göre 2022 yılında Malatya’nın nüfusu 812.580 kişi iken 2023 yılında 742.725 kişi olmuştur (TÜİK, 2024/A). 2022 yılında 4.678 kişi 2023 yılında 5.738 kişi ölmüş (TÜİK 2024/B), kaba ölüm hızı 2022’de %5,8 iken 2023’te %7,4 olmuştur (TÜİK 2024/C) . Şehrin nüfusu 2023 yılında, 2022 yılına göre 69.855 kişi azalmıştır. Azalan nüfus miktarından, ölüm sayısı çıkarıldığında 64.117 kişi yani şehrin nüfusunun yaklaşık %8’inin göçmüş olduğu anlaşılmaktadır. Bu tablo, Malatya’nın depremden önceki iktisadi durumuna tekrar kavuşması için, yatırım yapmanın cazip olduğu bir alana dönüştürülmesi bu bağlamda da gerek maliye politikası araçlarıyla gerekse kredi vb.

kolaylıklarla yatırım teşviklerinin yoğunlaştırılması hususunun önemini ortaya çıkarmaktadır. Malatya'nın da içinde bulunduğu deprem bölgesindeki istihdam tarım, ticaret, tekstil ve gıda ürünleri imalatı gibi düşük vasıf gerektiren işlerde yoğunlaşmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023: 106). Yaşanan afetin fırsata çevrilmek suretiyle yüksek teknolojileri kullanan ve yüksek katma değerli üretim yapan tesislerin kurulması hedeflenirse bugün ve gelecekte Malatya'daki istihdam ve istihdamın yapısı noktasındaki problemler önemli ölçüde çözülmüş olacaktır.

Şekil 2: Yıllar İtibariyle İŞKUR İşe Yerleştirme Sayıları

Kaynak: Türkiye İş Kurumu, İşgücü Piyasası Araştırması Malatya İli 2023 Yılı Sonuç Raporu, s.8.

İŞKUR verilerine göre, 2022 yılında 5.420'si kadın 10.135'i erkek olmak üzere toplam 15.555 kişi İŞKUR tarafından işe yerleştirilmiştir. Depremden sonra ise 2.038'i kadın, 3.975'i erkek olmak üzere 6.013 kişi İŞKUR tarafından işe yerleştirilmiştir. Deprem öncesi yıl ile deprem yılı mukayese edildiğinde; kadınların işe yerleştirilmelerinde %62'lik bir azalma söz konusu iken erkeklerin işe yerleştirilmelerinde %61'lik bir azalma ortaya çıkmıştır. Toplam da işe yerleştirmelerde yaklaşık %62'lik bir düşüş olduğu görülmektedir. İşe yerleştirmelerde bu düşüş yaşanırken, kayıtlı işsiz sayısı İŞKUR kayıtlarına göre 2022 yılında 42.506 iken 2023 yılında 32.553 olarak (Türkiye İş Kurumu, 2023: 9) gerçekleşmiştir. Kayıtlı işsiz sayısındaki yaklaşık %24'lük düşüş işe yerleştirmelerdeki düşüşün bir kısmını açıklayabilir nitelikte olsa da deprem sonrası dönemin iktisadi ve psikolojik şartlarının istihdam üzerindeki etkilerinin ayrıca saha çalışması yapılarak araştırılması gerekmektedir. Çünkü depremden sonra beden gücüne dayalı ve kayıt dışı iş sayısında bir artışın olması ihtimali oldukça yüksektir. Deprem sonrası dönemde hasarlı binalarda kullanılmaya elverişli bir takım eşya ve malzemelerin (klima,

6 ŞUBAT DEPREMLERİNİN MALATYA'DA İSTİHDAM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN TÜRKİYE İŞ KURUMU KAYITLARINA GÖRE ANALİZİ

kapı-pencere, kombi, kalorifer petekleri vs.) sökülmesi ve satılması gibi nitelik gerektirmeyen bir sektörün oluşması, özellikle düşük vasıflı işgücü için geçici de olsa bir istihdam alanı oluşturmuştur. Bu durum deprem sonrası Malatya'da, işe yerleştirme ve işsizlik sayısındaki azalmaları açıklayabilecek bir faktör olarak kabul edilebilir. Türkiye genelinde 2023 yılında açık iş sayısı 2.677.006 ve işe yerleştirme 1.237.926 kişi olmuştur (İŞKUR, 2023). Türkiye genelinde, toplam açık işlerin %46'sında işe yerleştirme gerçekleştirilmiştir. Şekil 1 ve Şekil 2'deki verilere göre 2023 yılında Malatya'da açık iş sayısı 19.087 ve işe yerleştirme 6.013 kişi olmuştur. Bu durumda Malatya'da toplam açık işlerin %31,5'ine yerleştirme gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda Malatya'da işe yerleştirme oranı Türkiye genelindeki işe yerleştirme oranınının 14,5 puan gerisinde kalmıştır. Bir başka ifadeyle, Malatya'daki işe yerleştirmeler Türkiye genelinde gerçekleşen işe yerleştirmelerin yaklaşık %32 gerisinde kalmıştır.

İşbaşında Eğitim Programları ve Mesleki Eğitim Kurslarına katılım ise aşağıda Tablo:2'de gösterilmiştir. 2021 yılı dahil bu programlara katılım artış trendi göstermiştir. 2022 yılında ise bir düşüş eğilimine girmiştir. Ancak 2023 yani deprem yılında bu programlara katılımın neredeyse bitme noktasına geldiği söylenilebilecek kadar düşüş göstermiştir. 2022 yılında bu programlardaki katılımcı sayısı 1.639'u kadın, 2.487'si erkek olmak üzere 4.126 kişi iken 2023 yılında katılımcı sayısı 409'u kadın, 520'si erkek olmak üzere 929 kişiye düşmüştür.

Tablo 2: Mesleki Eğitim Kursları ve İşbaşında Eğitim Programı Yararlanıcı Sayıları

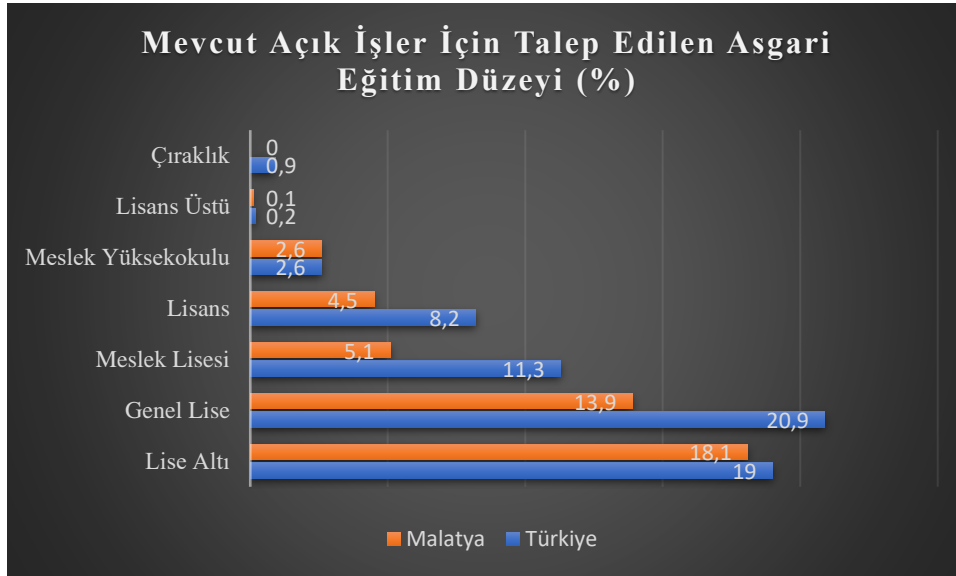
YILLAR	TOPLAM	KADIN	ERKEK
2013	5.002	2.219	2.783
2014	3.361	1.622	1.739
2015	4.541	2.228	2.313
2016	5.759	3.012	2.747
2017	8.102	4.382	3.720
2018	8.951	4.781	4.170
2019	9.975	4.728	5.247
2020	7.651	3.064	4.587
2021	10.050	4.605	5.445
2022	4.126	1.639	2.487
2023	929	409	520

Kaynak: Türkiye İş Kurumu, İşgücü Piyasası Araştırması Malatya İli 2023 Yılı Sonuç Raporu, s. 11.

İşbaşında eğitim programları ve mesleki eğitim kurslarına, katılımcı sayısındaki bu düşüş istihdamın yapısında önemli bir dönüşümün olacağını düşündürmektedir. Çünkü işgücünün vasıf seviyesini artırmaya yönelik, nitelikli işgücü arayan işyerlerinin emek gücü ihtiyacını karşılamayı amaçlayan bu programlara ilginin azalmış olması, içinde bulunulan dönem itibarıyla vasıf istemeyen ya da düşük vasıflı daha ziyade beden gücüne dayalı işlere doğru işgücünün yöneldiğini göstermektedir. Gelecekte ise daha yüksek vasıf gerektiren işler için gerekli işgücünün temininde güçlükler yaşanacağına işaret etmektedir.

2023 yılında İŞKUR kayıtlarına göre Malatya’da açık işlerdeki cinsiyet tercihinin dağılımı şu şekildedir (Türkiye İş Kurumu, 2023: 26): kadın %3,1, erkek %28,2, cinsiyet önemli değil %68,7. Mevcut açık işler için talep edilen yaş grupları ise (Türkiye İş Kurumu, 2023: 27): 15-24 yaş %17,5, 25-34 yaş %42,3, 35-44 yaş %4,6, 45 yaş üstü %0,1 yaş önemli değil %35,6 şeklindedir. Talep edilen işgücünün yaş tercihlerinden görüldüğü gibi İŞKUR kayıtlarına göre Malatya emek piyasasında talep edilen işgücünün yaklaşık %60’lık kısmı genç emekten yanadır.

Malatya’da mevcut açık işler için aranan asgari eğitim seviyeleri aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

Şekil 3: Mevcut Açık İşler İçin Talep Edilen Asgari Eğitim Düzeyi

Kaynak: Türkiye İş Kurumu, İşgücü Piyasası Araştırması Malatya İli 2023 Yılı Sonuç Raporu, s.27.

Şekil 3 incelendiğinde Malatya’da açık işler için talep edilen emek gücünün %32’sinde aranan eğitim düzeyi lise ve altı olduğu, meslek lisesi eğitimi şartı aranan işlerin %5,1 olduğu görülmektedir. Meslek lisesi eğitimi şartının arandığı işlerin Türkiye genelinde %11,3 olduğu

dikkate alınır, Malatya'daki açık işlerde aranan vasıf düzeyinin Türkiye ortalamasının oldukça altına kaldığı ortaya çıkmaktadır. Buradan hareketle Malatya'daki işlerde yaratılan katma değer de düşük olduğu ifade edilebilir. Lisans eğitimi aranan işlerin Malatya'daki oranı %4,5 Türkiye genelinde ise %8,2 olduğu da dikkate alınır, Malatya'daki işgücünde aranan eğitim şartının Türkiye genelinin oldukça altında kaldığı görülmektedir. Mevcut açık işlerin aranma kanalı olarak Malatya'da %90,3 İŞKUR olması, Türkiye genelinin ise %65 İŞKUR olması (Türkiye İş Kurumu, 2023: 28), Malatya emek piyasasında İŞKUR'un Türkiye geneline göre daha etkin olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda da İŞKUR kayıtları esasa alınarak yapılan tahlillerin, Malatya emek piyasasını önemli oranda yansıttığını söylemek mümkündür.

2023 yılında Malatya'da işsizlerin öğrenim durumuna göre dağılımı ise: 34'ü erkek 69'u kadın olmak üzere toplam 103 kişi okuma yazma bilmiyor. 184'ü erkek, 219'u kadın toplam 403 kişi okur-yazar. 6.223'ü erkek, 4.109'u kadın toplam 10.332 kişi ilköğretim eğitime sahip. 7.663'ü erkek, 5.422'si kadın toplam 13.085 kişi orta öğretim mezunu. 1.715'i erkek, 2.850'si kadın toplam 4.295 kişi önlisans mezunu. 1.771'i erkek, 2.403'ü kadın toplam 4.174 kişi lisans mezunu. 64'ü erkek, 90'nı kadın toplam 154 kişi yüksek lisans eğitime sahip ve 4'ü erkek, 3'ü kadın toplam 7 kişi doktora yapmış olmak üzere toplam, 17.658 erkek, 14.895 kadın olmak üzere 32.553 kişidir (İŞKUR, 2023). Malatya'daki toplam işsizlerin yaklaşık %33'ü lise altı eğitim grubunda yer almakta ve bunların: %0,3'ü okur yazar olmayanlardan, %1,2'si okur yazarlardan, %31,7'si ilköğretim mezunlarından oluşmaktadır. Malatya'daki toplam işsizlerin yaklaşık %40,2'si lise eğitime sahip iken %13,2'si önlisans ve %12,8'i lisans mezunudur. Kayıtlı işsizlerden yaklaşık %0,5'i yüksek lisans %0,02'si doktora eğitime sahiptir. Şekil 3'te gösterilen açık işler için talep edilen asgari eğitim seviyesiyle mevcut işsizlerin eğitim durumu mukayese edildiğinde: Açık işlerin %18,1'i için lise altı eğitim aranırken, mevcut işsizlerin %33'ü bu şartı yerine getirebilmektedir. Açık işlerin %20,9'u lise eğitimi şartını ararken, mevcut işsizlerin %40,2'si bu şartı karşılamaktadır. Açık işlerde önlisans eğitimi şartı aranan %2,6 iken, Malatya'daki işsizlerin %13,2'si önlisans mezunudur. Açık işlerin %4,5'inde lisans mezuniyeti şartı aranırken, mevcut işsizlerin %12,8'i lisans mezunudur. Bu verilere göre, Malatya'daki açık işlerde istihdam için gerekli olan eğitim şartları ile mevcut kayıtlı işsizlerin eğitim durumu mukayese edildiğinde, eğitimin her kademesi için talep edilen asgari eğitim şartını taşıyan işsiz sayısının açık işlerden daha çok olduğu ortaya

çıkılmaktadır. Bu bir paradoks olarak görülebilir. Bu durumun izahı için ayrı bir saha çalışmasının yapılması gereği ortaya çıkmaktadır.

Ancak, açık işlerden aranan eğitim şartlarından daha fazla söz konusu eğitime sahip işsizlerin varlığı, istihdam şartlarının ağır olduğu veya arzu edilen çalışma şartlarının söz konusu açık işlerde olmadığı ihtimalini akla getirmektedir. Daha açık ifadeyle, ücret seviyesinin düşük olması, çalışma şartlarının ağır olması, ağır ve tehlikeli işler olması, meslek hastalığı ve iş kazası riskinin yüksek olduğu işler olması, sosyal statüsü düşük işler olması, iş yerlerinde mobbinge maruz kalınması ya da buna yönelik oluşan kanaatler, kayıt dışı istihdamın olduğu alanlarda daha yüksek ücretlerin ödeniyor olması, deprem sonrasında yaşama maliyetlerinin artmış olmasından dolayı açık işler için ödenen ücretlerin tatminkâr olmaması gibi sebepler durumu açıklayıcı faktörler olarak akla gelmektedir. Ayrıca Türkiye’de sosyal yardımlardaki artışların, çalışmanın cazibesini düşürücü bir etkiyi beraberinde getirmiş olması ihtimali de işsizliğe rağmen, açık işlerin bulunmasını etkileyen bir faktör olarak ifade edilebilir. Çünkü 2002 yılında 4 olan sosyal yardım programı sayısı, 2023 yılın sonunda 50’nin üzerine çıkarılmış ve bu programlar kapsamında 2002-2023 döneminde ihtiyaç sahiplerine toplam 963,7 milyar TL kaynak aktarımı yapılmıştır. 2023 yılında 4 milyon 989 bin hane yardımlardan faydalanmıştır (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024: 149).

4. Sonuç ve öneriler

Kaybedilen çalışma saatinin %58,8 olduğu dikkate alınır, emek piyasaları açısından deprem bölgesinde en yüksek seviyede etkilenen ilin Malatya olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durum Malatya’da üretimde önemli bir daralmanın ve şehrin ekonomik gelişmesinin olumsuz bir etki altında olduğunun işareti olarak kabul edilebilir.

Ayrıca beşerî sermaye teorisi bağlamında eğitim ve istihdam ilişkisi açısından, Malatya’da mevcut durumda işsizlerin %13,2’sinin önlisans, %12,8’inin lisans mezunu olduğu, buna karşılık açık işlerde aranan eğitim şartlarının ise önlisans %2,6 lisans %4,5 seviyesinde olduğu görülmektedir. Bu durum beşerî sermaye teorisinin eğitim-istihdam ilişkisi açısından öngörülerinin Malatya’da karşılık bulmadığını düşündürmektedir. Malatya’da, açık iş sayısının kayıtlı işsiz sayısından daha fazla olmasının sebebi olarak ifade edilebilecek faktörler şunlardır: Açık işlerin, ücret seviyesinin düşük olması, çalışma şartlarının ağır olması, ağır ve tehlikeli işler olması, meslek hastalığı ve iş kazası riskinin yüksek olduğu işler olması, sosyal statüsü düşük işler olması, iş yerlerinde mobbinge maruz kalınması ya da buna yönelik oluşan kanaatler, kayıt dışı istihdamın olduğu alanlarda ücretlerin daha yüksek olması, deprem

sonrasında yaşama maliyetlerinin artmasından dolayı açık işler için ödenen ücretlerin tatminkâr olmaması. Deprem sonrası şartlardan oluşan geçici ve daha ziyade beden gücüne dayalı işlerin oluşması ve bu işlerde daha yüksek ücret gelirlerinin elde edilmesi.

İŞKUR kayıtlarındaki açık işlerde aranan eğitim seviyesinin lise ve altında yoğunlaşmış olması, İŞKUR'un daha çok düşük vasıflı işgücünün işe yerleştirilmesinde aracılık ettiği ve yüksek eğitilmiş dolayısıyla vasıflı işgücünün işe yerleştirilmesinde İŞKUR'un çok da etkin olmadığı anlaşılmaktadır. İŞKUR yüksek eğitilmiş ve vasıf düzeyi yüksek işgücünün istihdamında daha etkin hale getirilebilir. Eğer bu etkinlik sağlanırsa iş arayanlar ile açık işler daha kısa sürede buluşturulup işsizlik probleminin aşılmasında hem deprem bölgesi hem de Türkiye genelinde önemli katkılar sağlanabilir.

Mesleki eğitim kursları ve işbaşında eğitim programlarındaki katılımcı sayısındaki azalma, vasıflı işgücü temininde problemlerin oluşmasına sebep olabilecek bir durumu ifade etmektedir. Mesleki eğitim kursları ve işbaşında eğitim programlarının canlandırılmasıyla işgücünün vasıf seviyesi artırılmak suretiyle, işgücünün verimliliğinin daha yüksek olduğu işlerde ve çalışma şartlarının çağın gereklerine uygun olduğu işyerlerinde çalışmalarını sağlanmalıdır.

Deprem bölgesinde, Türkiye ortalamasına göre vasıf düzeyi düşük işgücü istihdam edilmektedir. Bölgenin deprem sonrası toparlanması ve GSYH'ye daha fazla katkı sağlaması için yaşanan afet, fırsata çevrilebilir. Çeşitli teşvik tedbirleriyle bölgede ve Malatya'da yüksek teknoloji kullanılan ve yüksek katma değer üreten tesislerin kurulması sağlanmalıdır. Söz konusu yatırımların yapılmasıyla bölgenin üretim yapısının değişimi sağlanmak suretiyle istihdamın kalitesi artırılarak, istihdamın yapısı arzu edilen seviyeye ulaştırılabilir ve istihdamda artış sağlanabilir.

Türkiye'de sosyal amaçlarla yapılan yardımlardan yararlanan ailelerin, birey başına aldıkları yardım ya da toplamda ailenin aldığı yardım, bu aile bireylerinin her birinin ya da toplam aile bireylerinin çalışarak elde edebileceği ücret gelirlerinin üstünde olmaması önemli bir husustur. Çünkü aksi durum, çalışmanı cezalandıran ve sosyal adaleti bozucu bir sonuca sebep olmaktadır. Ayrıca bir işte çalışmak suretiyle elde edebileceği gelirden daha fazla geliri sosyal yardım alarak elde eden kişiler çalışmamayı tercih edecektir. Bu tercihler bir taraftan açık işler var iken diğer taraftan işsizlerin olduğu bir tabloyu beraberinde getirirken diğer taraftan da, uzun süre herhangi bir işte çalışmayan kişilerle birlikte işsizlik histerezisi problemini doğurur.

Dolayısıyla sosyal yardımlardan yararlananların elde ettiği toplam gelirin, asgari ücret esas alınarak, bu ücretin altında bir seviyede kalması makul bir öneri olarak görülmektedir.

İŞKUR kayıtlarını esas alarak, betimsel istatistik yöntemiyle izah etmeye çalıştığımız depremin Malatya’da istihdam üzerindeki etkisinin daha net anlaşılabilmesi ve İŞKUR’un istihdam ilişkisindeki etkinliğinin daha sağlıklı ve bilimsel olarak tespit edilebilmesi, üniversite başta olmak üzere çeşitli kurumların desteklediği bir proje kapsamında saha araştırmasının yapılması ile mümkün olabileceği bir öneri olarak ortaya çıkmaktadır.

5. Kaynakça

- Cahuc P., Carcillo S. and Zylberberg A. 2014. Labor Economics (Second Edition). London, England: The MIT Press Cambridge
- ILO, 2023/A. “Şubat 2023 Depreminin Türkiye’de İşgücü Piyasası Üzerindeki Etkileri”. <https://www.ilo.org/tr/publications/subat-2023-depreminin-turkiyede-ismucu-piyasasi-uzerinde-etkileri>. Son erişim tarihi: 20.09.2024.
- ILO, 2023/B. “Türkiye’deki Depremlerin Ardından Yerel İşgücü Piyasası Dinamiklerinin ve Beceri İhtiyaçlarının Değerlendirilmesi”. <https://www.ilo.org/tr/publications/turkiyedeki-depremlerin-ardindan-yerel-ismucu-piyasasi-dinamiklerinin-ve>. Son erişim tarihi: 22.09.2024.
- İŞKUR, “2023 İstatistik Yıllığı”. <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal-bilgi/istatistikler/> Son erişim tarihi: 25.09.2024.
- Schultz Theodore W. March 1961. “Investment In Human Capital”, The American Economic Review, Vol.LI, Num. One, s.1. ss 1-17.
- Sosyal Güvenlik Kurumu. “2023 İstatistikleri”. <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4> Son erişim tarihi: 06 Ekim 2024
- TÜİK. 2024/A. “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2023”. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2023-49684> Son erişim tarihi: 28 Eylül 2024
- TÜİK. 2024/B. “Temel Ölümlülük Göstergeleri 2023”. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Olum-ve-Olum-Nedeni-Istatistikleri-2023-53709> Son erişim tarihi: 05 Ekim 2024
- TÜİK, 2024/C. “İllere Göre Kaba Ölüm Hızları 2023”. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Olum-ve-Olum-Nedeni-Istatistikleri-2023-53709> Son erişim tarihi: 05 Eylül 2024
- TÜİK, 2023. “100 Yılın Göstergeleri”. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu.
- Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024. 2024 Yılı Bilgilendirme Kitapçığı.
- Türkiye İş Kurumu, 2023. İşgücü Piyasası Araştırması Malatya İli 2023 Yılı Sonuç Raporu.